

מלחמת צאנו בסדיגורה

דוד אסף, "הציץ ונפגע – אנטומיה של מחלוקת חסידית", הוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה, ידיעות אחרונות – ספרי חמד, תל-אביב, 2012, עמ' 541

היה כמרקחה. בערניו הצליח לברוח מסדיגורה והגיע לצ'רנוביץ ושם התחבר למשכילים. הוא התגורר בביתו של ד"ר רייטמן מראשי המשכילים ואכל טריפות, בילה בחברת המשכילים ורוב זמנו בילה עם בנותיו של ד"ר רייטמן, שניגנו בפסנתר. לבוש עדיין בבגדי חסידים שר וזימר עם הבנות. היו שמועות, שבערניו חושב להתנצר והמבוכה בעולם החסידי היתה רבה.

המעשה התפרסם גם בעיתונות הכללית. בראיון לעיתון גרמני נשאל הרב אברהם יעקב מסדיגורה, אם נכון הדבר שאחיו ביקש להתנצר. השיב הרב: "מספרים עלינו כל-כך הרבה דברים ורק מעט מן המעט הוא אמיתי". הסיפור על רצונו של בערניו להתנצר הוא כנראה בדוי. היה אמנם אח של אדמו"ר מפורסם שהתנצר, ודוד אסף כתב על כך במחקריו. בערניו פירסם "מכתב גלוי" בעיתונות העברית וסיפר על מעשה ההתנתקות מהחסידות.

"זכור לי חסדי דוד"

בסוף חודש אדר תרכ"ט התחרט בערניו על מעשיו וחזר לחצר בסדיגורה. הוא פירסם קול קורא, שבו התנצל על מעשהו והביע את דבקותו בדרך אבותיו הקדושים.

הוא כתב בין היתר: "ואשובה רגלי אל עדותיך אלכה לי בעקבי הצאן אראה אמונה על משכנות הרועים. אזהר בכל

אמרתי פעם לידידי, חוקר החסידות הרב ד"ר יצחק אלפסי, כי כל ספר על חסידות שנזדמן לי לקרוא, הופך אותי ל"מתנגד" גדול יותר. כאשר קראתי את הספר שלפנינו, גברו יסודות התנגדותי לחסידות. נדהמתי לקרוא כיצד הידרדרה החסידות, וכיצד התנועה העממית שהקים רבי ישראל בעל-שם טוב הידרדרה והביאה למחלוקות איומות.

הספר שלפנינו עוסק במחלוקת שבין חסידי צאנו לבין חסידי סדיגורה. מחלוקת שהביאה להלשנות, מסירות, ואפילו לידי שפיכת דמים – והכל בשם קדושת אדמו"ר חסידי זה או אחר. המחלוקת התפשטה בכל מזרח אירופה והגיעה עד ארץ-ישראל, והביאה למעשי אלימות ושנאה תהומית בין יהודים דתיים.

יסודה של המחלוקת היא מעשהו של האדמו"ר החסידי לבית סדיגורה, רבי דוב בער המכונה "בערניו", שמאס באדמו"רות וביום הכיפורים תרכ"ט (אוקטובר 1868), סרב לבוא לבית מדרשו שבליאובה וזנח את אשתו וחסידיו והחל להשתמט מקיום מצוות. עולם ההשכלה קסם לו ועל כך לא יכלו בני משפחתו לעבור בשתיקה.

היו כאלו שאמרו שמעשהו של בערניו הוא חלק מעבודת ה' שלו ואין להרהר אחרי מעשיו.

אחיו חטפוהו מביתו והבריחו אותו לסדיגורה ושם היה במעין "מעצר בית". סיפורו של בערניו החל להתפרסם בעיתונות היהודית, ו"העולם" החסידי

תרל"ז (29.11.1876). בצוואתו ביקש לקברו בקברות אבותיו "בתוך הבית של כבוד אדוני אבי זצ"ל"ה (זכר צדיק לברכה לחיי העולם הבא), והיתה זאת מנוחתי עד עולם" (עמ' 139). הוא ציווה להקדיש מעשר מרכושו לתושבי ארץ-ישראל. את רכושו וחפציו ובהם כמה ספרי תורה הוריש לבתי כנסת בסדיגורה. מאחר ולא התגרש מאשתו שיינדל, היא נאלצה לעבור טכס חליצה, שאותו קיים אחיו של הנפטר, האדמו"ר אברהם יעקב מסדיגורה.

בקשתו של בערניו להיקבר בקברות אבותיו עוררה בעיה. הושגה פשרה והוא נקבר בפינה מיוחדת ליד קבר אביו. המצבות חוללו בזמן השואה ושוקמו מחדש בשנת 1989 ועליהן מופיע גם שמו של בערניו "ללא כל סייג וללא כל מחיצה או הרחקה. בצוותא חדא עם אביו הקדוש ועם אחיו אברהם יעקב מסדיגורה ושלושה מצאצאיו". (עמ' 142).

שני "הגיבורים" בפרשה, הרב הצדיק רבי חיים הלבשרטס מצאנז ו"הצדיק לשעבר" בערניו פרידמן, הלכו לעולמם, אך הדי המחלוקת נמשכו זמן רב. ההיסטוריון יליד צאנז פרופ' רפאל מהלר כתב, כי מלחמת צאנז-סדיגורה היתה פרק עצוב בתולדות החסידים בגליציה, מלחמת האחים בתוך המחנה החסידי.

תדהמה מול הקנאות

דוד אסף כותב: "מי שקורא היום את התעודות והעדויות על המחלוקת, מוצא עצמו נדהם נוכח עוצמת השנאה והקנאות, ואינו יכול שלא לשאול את עצמו במבוכה, על מה ולמה רעשו מוסדי ארץ ונעו אמות הספים? וכי מה עוללו

דקדוקי סופרים ובמצווה קלה כבחמורה. אביטה אל צור חוצבתי ואל מקבת בור נוקרתי. את מעשי אבותיי הקדושים והטהורים מוסדי דור ודור אוחו ולא ארפה. נר לרגלי תורתם. צדקתם וחסידותם אור לנתיבתי. ואתה ה' ברוב רחמך זכור לי חסדי דוד הנאמנים. רב שליחות שלח נא פנה אלי וחנוני. השיבה לי ששון ישעך תגלנה עצמות דכית". והוא חותם: "דוד בער במוהר"ר ישראל" (עמ' 129).

חסידי סדיגורה שמחו והיה ברור להם כי בערניו חזר בו מעמדותיו ושב בתשובה שלמה. אך אש המחלוקת לא כבתה. חסידי צאנז טענו, כי המכתב מזויף ובערניו חתם עליו בעל כורחו. אפילו חתימתם של שניים מרבני סדיגורה על נכונות המכתב לא סיפקה את חסידי צאנז.

המחלוקת לובתה על-ידי האדמו"ר מצאנז, רבי חיים הלבשרטס, והאש פרצה בקהילות ישראל. חסידי צאנז החרימו את חסידי סדיגורה והאשימו את נשות סדיגורה כי הן מתלבשות לפי צו האופנה ואינן נוהגות כבנות ישראל הכשרות.

הרוחות סערו וחסידי סדיגורה השיבו בחרמות משלהם. נסיונות של פשרה נידחו וחסידי צאנז לחמו בעוז כנגד חסידי סדיגורה.

גם בארץ-ישראל בירושלים ובצפת התעוררה מחלוקת ואיימו כי יפסיקו את "החלוקה" לתומכים בסדיגורה, וכך יופקרו אלה לחרפת רעב.

רבי חיים הלבשרטס מצאנז נפטר בכ"ה ניסן תרל"ו (19.4.1876), אך מותו לא הביא להפסקת המחלוקת. בערניו נפטר כמה חודשים לאחר מכן, ב"ג בכסלו

לזמנה ולמקומה ואין עוד טעם לעסוק בה. החיטוט בעבר המביך נתפס לא רק כחסר תועלת אלא גם כחילול השם.

כיום הן חסידי סדיגורה בארץ־ישראל והן חסידי צאנז בארץ־ישראל חיים בשלום ואינם עויינים זה את זה. נקווה כי בעקבות הספר שלפנינו המכיל מסמכים ותמונות ופרטים רבים, לא תתעורר המחלוקת מחדש...

פרשות עלומות

הספר שלפנינו הוא אחד מספריו ומחקריו של פרופ' דוד אסף וזכה בפרס היוקרתי על שם פרופ' יעקב בהט. פרופ' אסף התמחה בחקירת פרשות עלומות מעולם החסידות. נפילת מסך הברזל הביאה לפתיחת ארכיונים ומקורות שהיו חסויים עד עתה והיטיבו עם החוקרים. דוד אסף חקר וביקר במקומות הקשורים בפרשה.

ב"פתח דבר" לספרו מתנצל דוד אסף בפני קוראיו, שרבים מהם נמנים על המחנה החסידי והחרדי ולא אחת הם באים במבוכה כאשר הם קוראיו את גילוייו על החסידות וראשיה. המחבר מדגיש, כי הספר חושף עולם סבוך ואפל של קדושה וחולין, נשגב ונתעב גם יחד. הוא מדגיש כי הפרשה כולה היא טראגדיה אישית של בן משפחת צדיקים מפורסמת, שלא עמד לו כוחו ללכת בדרך שהתוו אבותיו הקדושים.

נראה כי המחלוקות שבין המפלגות בישראל מחווירות לעתים – כאשר אנו קוראים על המחלוקת האיומה שבין צאנז לסדיגורה...

צדיקי בית סדיגורה וחסידיהם? מה הצדיק מלחמת אחים וחרם כה קיצוני וחמור, שכמותו לא נקטו גדולי ישראל גם נגד אויבים גדולים, מושבעים של המסורה? כל תשובה תהיה פחות טובה מן השאלה, וברור שלא היתה כאן סיבה אחת ויחידה אלא צירוף של גורמים רבים יחדיו" (עמ' 146).

מעניין כי בארץ־ישראל מצאו גם בני עדות המזרח את עצמם מעורבים במחלוקת – הספרדים הצטרפו לצאנז ובני אלג'יר, טוניס ומרוקו התקשרו לסדיגורה... (עמ' 281).

בזיכרונותיו של הסופר יצחק אבן הוא מספר, כי מרכזם של חסידי סדיגורה בירושלים היה בית־הכנסת המפואר "תפארת ישראל". בקרב חסידי צאנז נחשב בית כנסת זה כ"היכל רפורמי" ולא באו בשעריו. באותו בית־כנסת היה קיים גם מקווה טהרה וחסידי צאנז השתמשו בו אך לא נכנסו לבית־הכנסת אפילו לא לפרוזה... (עמ' 251). שנים רבות נמשכו הדי המחלוקת והגיעו דברים עד כדי כך שחסידי סאדיגורה וצאנז לא באו בקשרי שידוכין.

המחלוקת שככה רק כאשר קם "אויב גדול יותר" והיא התנועה הציונית ומפלגת "המזרחי". הן חסידי צאנז והן חסידי סדיגורה נפגעו בשואה. האדמו"ר יקותיאל יהודה הלברשטם מקלויזנבורג (1904-1994) הקים את חסידות צאנז מהאפר, עלה לארץ־ישראל והקים בנתניה את "קרית צאנז" ואת בית־החולים "לניאדו". הוא התנגד לשימור המחלוקת האיומה ומנע פירסומים על אודותיה. הוא אמר, כי המחלוקת היתה נכונה